

Eeva Tokola

Vanhainkotityö muutoksessa

Kuusi vuosikymmentä vanhainkotityötä Raahessa,
1950-2000-luvuilla

VANHAINKOTITYÖ MUUTOKSESSA

EEVA TOKOLA

VANHAINKOTITYÖ MUUTOK- SESSA

Kuusi vuosikymmentä vanhainkotityötä
Raahessa 1950–2000-luvuilla

© 2025 Eeva Tokola
Kannen suunnittelu: Eija Tapanainen
Sisuksen taitto: Eeva Tokola
Kuvien käsittely: Eija Tapanainen

Valtaosa valokuvista on vanhusten palvelukeskus Mainingin kuva-arkistosta. Niitä ei ole merkitty erikseen. Muutamia kuvia on seuraavien työntekijöiden kotialbumeista: Forsen Hilkka, Koski Terttu, Kyllönen Irma, Mattila Mervi, Sakko Suvi, Tuomela Liisa.

Kustantaja: BoD · Books on Demand, Mannerheimintie 12 B,
00100 Helsinki, bod@bod.fi
Kirjapaino: Libri Plureos GmbH, Friedensallee 273, 22763 Hampuri,
Saksa

ISBN: 978-952-80-2833-8

SISÄLLYS

MIKSI TÄMÄ KIRJA	8
VAIVAISTEN HOIDOSTA KÖYHÄINHOIDOKSI	9
OSA 1. KUNNALLISKODISSA ELETTIIN MAALAISTALON ARKEA 1950-60-LUVUILLA	10
Apuhoitajat huolehtivat sairaanhoidosta	11
KÖYHÄINHOIDOSTA HYVINVOINTIPALVELUKSI 1970–80- LUVUILLA	17
OSA 2. HYVINVOINTIPALVELUJA VANHAINKODISTA 1980-LUVULLA	18
UUSI HALLINTO JA RAKENNUS MERIKADULLE 1975	18
HENKILÖKUNTAA SAATIIN LISÄÄ	20
HOITOA JA HUOLENPITOA	23
Perushoitoa	23
Sairaanhoitoa	23
Puhtaus oli kaiken a ja o	27
VIRIKKEITÄ TOIMINTARYHMISTÄ	28
”Kotityöt” tehtiin yhdessä	29
Tiistaihartaudet ja jumalanpalvelukset radiosta tai kirkossa	33
Kalenterivuoden juhlat järjestettiin itse	35
Kesäretkiä lähelle ja kauas	42
Talossa kävi paljon vierailijoita esiintymässä	45
OSA 3. KOHTI UUDENLAISTA VANHUSTENHUOLTOA 1990-LUVULLA	48
OSA 3. MERIKOSKI-PROJEKTI 1996–2000	50
Koko talon yhteiset suunnittelukeskustelut ja kirjalliset tiedotteet	53
Merikadun vanhainkoti remontoitiin pienkodeiksi ja monipalvelukeskukseksi	53

Toimintatapojen muutos edellytti monenlaista koulutusta ja uusia tehtävänimikkeitä	57
Sote-palveluprosessin osatekijät määriteltiin ja työkäytäntöjä muutettiin	61
Omalääkäri- ja omahoitajajärjestelmät hoidon jatkuvuuden takaajana	62
Yhdistettyä kotihoitoa varten perustettiin aluetiimi	64
Toimintakykyä ylläpitävä ja kuntouttava toiminta uudistui ja monipuolistui	66
Monenlaisia toimintaryhmiä pienkodeissa viikko-ohjelman mukaan	70
Vuodenaika-juhlaperinnettä vaalittiin	72
Lyhyitä retkiä tehtiin lähiympäristöön	75
Osallistuttiin kaupungin kesätapahtumiin	79
MÄKIKOTI – YHTEISÖLLISEN ASUMISEN PIENKOTI 1998–2000	82
Hoitajia työnsä äärellä	84
HENKILÖKUNNAN VIRKISTYSMATKA PÄRNUUN	86
HAUSKANPITOA YHDESSÄ – TYÖSSÄ JA VAPAA-AJALLA	87
Illanistujaisia työntekijöiden kotona	88
Pikkujouluja ja eläkejuhlia vuosien varrella	89
MEMORIAM	91
OSA 4. 2000-LUKU OLI MUUTOSTEN VUOSIKYMMEN	92
HUOMIO ASIAKASLÄHTÖISYYTEEN JA VALINNANVAPAUTEEN	92
Eläkkeelle ja uusiin tuuliin	95
Johtajavaihdoksia ja vanhainkotielämää 2000—luvun malliin	97
Evakossa 2003–2004 peruskorjauksen tieltä	100
Talo jää tyhjilleen syksyllä 2021.	101
Uutta toimintaa vuonna 2024.	101
VÄLÄHDYKSIÄ PIENKOTIKOKEILUSTA 1990-LUVUN LOPULTA	102
MUISTELEMASSA MUKANA	103

LÄHTEITÄ	103
MISTÄ TÄMÄ KIRJA KERTOI	105

MIKSI TÄMÄ KIRJA

Syksyllä 2021 vanhusten Raahen palvelukeskus Mainingin johtaja soitti minulle ja sanoi: “Olet luvannut tehdä vanhainkodista samanlaisen muistelmakirjan kuin Raahen sairaalasta. Täällä on kolme isoa laatikkoa valokuvia, kävisitkö hakemassa?” Hetken mietittyäni vastasin, että tulen hakemaan. Siitä alkoi 3-vuotinen kirjoitusurakka. Mieleepä palautuivat vuodet vanhainkoti Mainingin johtajana vuosina 1996–2001.

Tuona aikana toteutettiin työhyvinvointiin liittyvä tutkimusprojekti oululaisen Merikosken kuntoutusklinikan kanssa.

Projektin lopussa Merikadun vanhainkodista oli tullut vanhuspalvelujen monipalvelukeskus Maininki, joka tarjosi vanhusten tarvitsemia sosiaali- ja terveyspalveluja samasta paikasta saman henkilökunnan toimesta.

Tämä kirja on yhteistyön tulos. Eläkkeelle jääneet ja vielä työssä olleet hoitajat kokoontuivat muutaman hengen ryhmissä katselemaan valokuvia ja muistelemaan työntetoa vanhainkodissa eri vuosikymmenillä. Kirjan sisältö koostuu vanhainkodin valokuvista ja näistä yhteenvedoista. Lisäksi kunkin vuosikymmenen alussa on historiakatsaus, josta välittyy valtionhallinnon lait, määräykset ja ohjeet. Niiden mukaisesti työtä kehitettiin myös Raahessa. Näin syntyi muistitietoon ja historialähteisiin pohjautuva muistelmateos, jos sa työntekijät kuvaavat työnteokseen ja elämää vanhainkodissa eri vuosikymmenillä 1950-luvulta alkaen 2010-luvulle asti.

Kirja soveltuu myös sosiaali- ja terveysalan oppikirjaksi valottamaan vanhustyön historiaa.

Kordelinin säätiö Raahen osasto ja Raahe-seura ry ovat myöntäneet apurahan tämän muistelmateoksen kirjoittamiseen.

Raahessa syyskuussa 2024

Eläkkeellä oleva sairaanhoitaja, sote-alan kouluttaja, HTM Eeva Tokola

VAIVAISTEN HOIDOSTA KÖYHÄINHOIDOKSI

1800-lukua voisi kutsua kurjuuden ja absoluuttisen köyhyyden ajaksi. Elettiin Venäjän suuriruhtinaskunnan alaisuudessa. Suku ja talonpoikainen lähiympäristö huolehtivat niistä, jotka eivät pystyneet itse hankkimaan elantoaan iän, sairauden tai vamman vuoksi. Sääty-yhteiskunnassa jokaisen kynnelle kykenevän piti tehdä työtä leipänsä pitimeksi. Kerjääminen oli sallittua vain vaivaisille, joihin luettiin työhön kykenevät köyhät, rannat, vanhat ja heikkolahjaiset. Työkykyiset juopot ja köyhät (irtolaiset) pantiin työlaitoksiin.

Jos sukulaisista ei ollut auttajiksi, kunta sijoitti lapsia vapaaehtoisjärjestöjen lastenkoteihin tai huutokauppasi vanhat, vaivaiset ja orvot siihen taloon, joka halvimmalla suostui huolenpidon järjestämään, ns. huuto-laisjärjestelmä. Toinen kuntien käyttämä köyhäinhoitomuoto oli ns. ruotujärjestelmä. Siinä talot jaettiin ruotuihin, joiden oli velvollisuus huolehtia jostakin vaivaisesta: antaa asunto ja ruokaa. Talonpoikain keskuudessa oli syytinkijärjestelmä, jossa talon isäntä ja emäntä luovuttivat tilan hoidon sille, joka sitoutui huolehtimaan heistä.

Myös seurakunnilla oli velvoite rakentaa köyhäinhoitotupia ja antaa apua työtä vastaan (diakoniatyön alku). Auttamistyö perustui lähimmäisen rakkauteen ja armeliaisuuteen. Kun maallinen hallinto erotettiin kirkollisesta hallinnosta vuonna 1885, vastuu köyhistä siirtyi kunnille. 1800-luvun lopulla asenteet köyhiä kohtaan kovenivat talonpoikaisyhteisöjen hajotessa. Säälin ja armeliaisuuden sijaan alettiin korostaa jokaisen ihmisen omaa vastuuta itsestään. 1879 säädetyin vaivaishoitasetuksen mukaan kaikkien työkykyisten piti elättää työllään itsensä (maalatalojen piikoina ja renkinä). Kuntien tehtävänä oli auttaa vain työkyvyttömiä, sairaita, vanhuksia ja alaikäisiä.

Vuosisadan alussa (1917) vastuu vaivaisista ja köyhistä siirtyi valtiolle, Sosiaalishallituksen köyhäinhoidon toimistolle. Vuoden 1922 köyhäinhoitolaki velvoitti kunnat harkintansa mukaan antamaan köyhille ruokaa ja rakentamaan valtion avustuksella köyhäin- eli vaivaistaloja. Ne olivat 1930-luvulla perustettujen kunnalliskotien edeltäjiä.

Kunnalliskodeissa oli kaikenikäisiä köyhiä, sairaita, vammaisia ja vanhuksia varten yleinen osasto ja mielisairasosasto. Kunnalliskoti tarjosi työtä vastaan pysyvän asunnon, kodinomaisen arkielämän ja välttämättömän sairaanhoidon. Kunnalliskodeissa vallitsi kova kuri. Hoidokkien (asukkaiden) oli osallistuttava maatilan töihin voimavarojensa mukaan. Maailmansotien välisenä aikana laitoshoidossa huolettavien määrä lisääntyi. Alkoholiongelmaiset ja työtä vieroksuvat aikuiset sijoitettiin työlaitoksiin, jotta kunnan köyhäinhoitomenot pysyisivät kurissa.

OSA 1. KUNNALLISKODISSA ELETTIIN MAALAISTALON ARKEA 1950-60-LU- VUILLA

Merikadulle Ruonaojaan rajoittuvalle tontille rakennettiin Raahen ensimmäinen köyhäintalo syksyllä 1898 merikapteeni Johan Leufstadiuksen pojan Larsin testamenttirahoilla. 1930-luvulla nimi muuttui Raahen kunnalliskodiksi. Kunnalliskoti toimi kahdessa rakennuksessa: oli päärakennus asukashuoneineen ja ruokasaleineen ja pihalla erillisenä rakennuksena ”houruihuone”, jossa hoidettiin mielisairaita. Jotkut heistä olivat lukituissa huoneissa väkivaltaisuutensa vuoksi. Päärakennukseen oli kolme sisäänkäyntiä. Lapaluodon puoleisessa päädyssä vintillä oli kaksi henkilökunnan asuinhuonetta.

Kodin töihin osallistuivat niin hoitajat kuin asukkaatkin kukin työkuuntensa mukaan. Muuta erillistä kuntoutusta ei ollut. Pihapiirissä oli kaikki tarvittavat rakennukset: navetta ja talli, sauna, pyykkitupa, puuliiteri, parkaritupa (leipomukset) ja makasiini sekä kalusto- ja elosuojat. Kunnalliskotiväki kasvatti omiksi tarpeiksi perunaa ja viljaa sekä heinää karjan rehuksi.

Vuonna 1946 maatilan työnjohtajaksi tullut Ernesti Näsänen johti maatilan töitä: kylvöt, elonkorjuut, puinnit, perunan nostot jne. Mauno Kyröläinen oli hänen apunaan maatoissa. Viljelysmaita oli vuokrattu ympäri kaupunkia. Mauno piti huolen rakennusten kunnosta yhdessä sivutoimisen talonmies Eero Ponnikkaan kanssa. Asukas- ja muissa huoneissa oli puulämmitys ja kakluunit. Vettä nostettiin pihan kaivosta.

